

Відгук

офіційного опонента, кандидата політичних наук, старшого викладача кафедри міжнародних відносин факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Голуб'як Наталії Романівни на дисертаційну роботу Харитонюк Орісі Леонідівни «Вплив децентралізації влади на розвиток партисипативної демократії в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки)

Актуальність теми дослідження, зв'язок з науковими програмами, темами.

Головними викликами для держави перехідного етапу є відродження демократичних традицій та потреба підвищення рівня громадянської участі, без яких соціум залишається інертним та патерналістським. Модернізація українського суспільства потребує систематичної та цілеспрямованої роботи щодо розвитку і становлення особистості. Реальні повноваження та потенції особистості знаходять своє вираження в практичному вияві громадянської позиції, яка, з одного боку, залежить від умов, що створює держава для залучення громадян до політичного процесу, а з другого – позиції особистої вмотивованості індивідів. Людина, яка не мала досвіду активної громадської поведінки, досвіду з прояву громадянської ініціативи, не зможе вирішувати ключові суспільні проблеми. Відповідно формування нового типу людини-активної можливе лише через громадянське бачення світу, через оцінку усього, що відбувається навколо, з позицій власної участі та відповідальності безпосередньо у громаді.

Сьогодення вимагає не просто подолання скепсису, зневіри та політичного відчуження, не тільки формування принципів нового мислення, а готовності до дій, до дієвого включення в процеси суспільно-політичного життя, тобто значного підвищення рівня громадянської активності. Особлива

увага до посилення запиту на особисту участь в здійсненні публічної політики стала очевидна після подій Революції гідності та підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

Донедавна відносини між публічними органами влади формувалася за принципом «підлеглості та підпорядкованості», що виступало стримуючим фактором політичного діалогу та реального народовладдя. За таких умов реформування механізму державного управління з акцентом на децентралізації та субсидіарності, підвищення ролі громадськості як ключового суб'єкта визначено провідною тенденцією в демократичних перетвореннях держави.

У зв'язку з цим дисертаційне дослідження Харитонюк Орисі Леонідівни «Вплив децентралізації влади на розвиток партисипативної демократії в Україні» є своєчасним та актуальним.

Дисертацію виконано в рамках науково-дослідницьких тем кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки, а саме: «Публічна служба в умовах реформування публічного управління і децентралізації» (номер державної реєстрації – 0119U001839) та «Інституційні зміни процесу демократичних трансформацій в Україні: Волинь» (номер державної реєстрації – 0119U001842). Третій розділ дослідження «Перспективи вдосконалення форм громадської участі на прикладі країн Польщі та Чехії», виконувався в рамках міжнародного гранту Вишеградського фонду у Карловому університеті в Празі, а також в рамках гранту від Польського Національного наукового центру в Університеті імені Адама Міцкевича в Познані.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційні положення дослідження і його результати є логічними та послідовними. Чітко сформульовано мету дослідження, яка полягає в політологічному аналізі партисипативної демократії на рівні територіальної громади та впливу реформи децентралізації влади на прикладі Волинської області.

Відповідно до запропонованої мети, поставлено основні завдання, а саме визначити стан партисипативної демократії (демократії участі) в Україні; висвітлити яким чином децентралізація впливає на розвиток партисипативної демократії; проаналізувати вплив української політичної культури на розвиток партисипативної демократії; охарактеризувати процес активізації ТГ у ході децентралізації влади на прикладі Волинської області; висвітлити роль політичних партій та інститутів громадянського суспільства в активізації громад; проаналізувати чеський та польський досвід залучення громадян до участі у місцевому самоврядуванні та сформувані найкращі практики для України.

Ступінь достовірності і обґрунтованості висвітлених авторкою наукових положень, висновків досягнуто внаслідок використання загальнонаукових та конкретно-емпіричних методів дослідження. Інституційний метод дозволив вивчити взаємодію органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій та територіальних громад. Системний метод використовувався для цілісного аналізу процесу децентралізації влади та активізації територіальних громад. Варто відзначити, застосування порівняльного методу, який передбачав кросснаціональні, кросскультурні та кроссінституційні порівняння України з Чехією та Польщею. Конкретно-емпіричні методи передбачали надсилання запитів до голів територіальних громад Волинської області та здійснення інтерв'ю із відповідальною за партисипативну демократію працівницею міської ради міста Ржічани (Чеська Республіка).

Логіка аналізу досліджуваної проблеми простежується в послідовному аналізі теорії демократії участі, різновидів партисипативного урядування та рівнів громадської участі (с.30-36). Дисертантка звертає увагу на бар'єри для посилення громадської участі, наголошуючи на навичках участі, рівню залучення громадян до прийняття рішень та відсутності рішучих дій центральних органів влади у забезпеченні можливостей для участі на місцевому рівні (с.43).

Також у першому розділі О. Л. Харитонюк порівнює та співставляє концепції місцевого самоврядування, обґрунтовуючи політичну орієнтацію українського суспільства на громадоцентризм, який проявляється у схильності до самоврядування та самоорганізації (с.55-57). Окремо, дисертантка аналізує політико-правове забезпечення демократії участі в Україні, детально оцінюючи реалізацію Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки у питаннях розвитку демократії участі на локальному рівні (с.80-84).

У другому розділі дисертаційної роботи висвітлюються особливості формування об'єднаних територіальних громад (ТГ) Волинської області, а саме оцінюється стан затвердження статутів громад, вибраних форм партисипативної демократії (звернення громадян, загальних зборів, місцевих ініціатив, органів самоорганізації населення, громадських слухань, бюджетів участі, електронних петицій) та інституту старости (с.98-101,112). Дисертантка звертає увагу на те, що більшість ТГ створювалися в різний час, саме тому їх здобутки у сфері партисипативної демократії суттєво відрізняються. Важливо відзначити розгляд бюджету як важливого фактору активізації громади у реформуванні місцевого самоврядування та впровадження децентралізації. Особливий наголос здійснено на культурних факторах еволюції громадянської участі, враховується розвиток молодіжної політики області, цифрової комунікації громад, запровадження брендування (с. 107-111).

Крім того, О.Л. Харитонюк обґрунтовує зв'язок між децентралізацією, партисипативною демократією та протестною участю як особливим механізмом впливу на органи влади, наводячи приклади акцій протесту щодо реформування територіальних громад (с.118-119). Дисертанткою підкреслюються позитивні і негативні наслідки децентралізації, зокрема посилення автономії органів місцевого самоврядування, активізації громадських організацій та використання політичних маніпуляцій задля отримання посади в регіонах (с.125-126).

У третьому розділі авторка дослідила рівень розвитку партисипативної демократії в Чехії та Польщі, визначаючи особливості адміністративно-

територіальних реформ названих країн та пропонуючи огляд нових форм участі громадян, таких як опитування громадян, бюджет участі, партнерський підхід до стратегічного планування, муніципальні мобільні додатки, марафон ідей, літній офіс старости, панель громадян. Однак дослідниця підсумовує, що не потрібно копіювати приклади реформування інших країн, проте врахувати отриманий досвід задля неповторення помилок.

Дисертаційну роботу написано українською мовою. Застосована у роботі наукова термінологія є загальноприйнятною, стиль викладення результатів дослідження забезпечує доступність її сприйняття та використання. Дисертація оформлена відповідно до вимог, які висувають до робіт такого рівня, результати дослідження викладені в науковому стилі.

Висновки, які викладені у роботі дисертантки, містять науково обґрунтовані теоретичні та практичні положення. О.Л. Харитонюк у своїй дисертації чітко наводить аргументи на користь викладених у роботі положень, що свідчить про наукову цінність роботи, сформульований чітко виражений теоретичний підхід та особисту позицію щодо дискусійних положень роботи.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у роботі, є науково-цінними. Використання ідей, концепцій, текстів інших авторів мають посилання на відповідні наукові джерела та оформлені відповідно до вимог. Наукова новизна отриманих результатів полягає в політологічному аналізі ролі громади як суб'єкта політичних відносин у процесі децентралізації, а саме розкритті впливу реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади на роль територіальної громади у місцевому самоврядуванні та в державному управлінні.

У дисертації репрезентовано результати, які характеризуються науковою новизною. Зокрема, особливо цінними є такі наукові положення: авторкою було показано позитивний вплив реформи місцевого самоврядування на розвиток партисипативної демократії на прикладі Волинської області, розглядаючи при аналізі органи місцевого самоврядування, політичні партії та інститути громадянського суспільства, а також політичні традиції; проаналізовано

виконання Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки у питаннях розвитку демократії участі на локальному рівні; встановлено політичну орієнтацію українського суспільства на громадоцентризм, який проявився українським суспільством у формі активного добровільного об'єднання громад; встановлено важливість стратегічного розвитку цифровізації послуг у територіальних громадах, зважаючи на досвід Польщі і Чехії; сформульовано рекомендації щодо розвитку інституційних підходів та інструментів демократії участі для України на основі аналізу партисипативної демократії на локальному рівні в Чехії та Польщі, що сприятиме наближенню місцевого самоврядування до європейських стандартів; отримали подальший розвиток питання еволюції громадської участі у ході децентралізації залежно від типу громади і територіального розташування.

Зазначене дозволяє зробити висновок про достовірність положень та належну обґрунтованість наукових положень та висновків дисертації.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати здійсненого дослідження, його положення, висновки та практичні рекомендації опубліковані у 17 наукових публікаціях, п'ять із яких – у наукових вітчизняних фахових виданнях, одна – у закордонному виданні та одинадцять – у збірниках матеріалів вітчизняних та міжнародних наукових конференцій. Результати дослідження належно апробовані, про що свідчить участь О. Л. Харитонюк в 11 науково-практичних конференціях, сім із яких міжнародні.

Аналіз змісту публікацій засвідчує відповідність ключовим положенням, викладеним у тексті дисертації. Анотація та текст дисертації оформлені відповідно до вимог «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць можна зробити висновок про відсутність порушення Харитонюк О. Л. вимог академічної

добросовісності. Це дає можливість стверджувати, що дисертаційне дослідження є оригінальним та завершеним, що характеризується достатнім рівнем наукової новизни та практичним значенням. Зміст дисертації відображає належну фахову підготовку здобувача, його сформованість як сумлінного й креативного науковця.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що його основні положення та висновки можуть бути використані у науково-дослідницькій роботі, при розробці навчальних курсів та посібників з місцевого самоврядування та партисипативної демократії, а також у роботі органів місцевого самоврядування, політичних партій, інститутів громадянського суспільства, органів самоорганізації населення та громадських активістів. Фактичний матеріал можна задіяти при проведенні тренінгів, воркшопів, форумів та вебінарів з питань партисипативної демократії.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження Харитонюк О.Л., результати її дослідження та отримані висновки, слід вказати на дискусійний характер окремих положень та висловити певні побажання:

По-перше, дисертантка в анотації на с.5 в другому розділі не згадує про протестну участь у контексті децентралізації та про роль інститутів громадянського суспільства в активізації територіальної громади, проте відповідні підрозділи у дослідженні виділені і дані проблеми розглядаються авторкою у матеріалах дисертації.

По-друге, на нашу думку, доцільно було б у вступі сформулювати гіпотезу дослідження, що підкреслить науковість та значущість дисертації.

По-третє, авторкою визначені хронологічні межі з 2014 р. до 2021 р. (с.22), проте обґрунтовується і пояснюється 2020 р. як завершення роботи над формуванням територіальної основи для організації влади.

По-четверте, у методологічній основі дисертантка вказує використання методів опитування голів ТГ та інтерв'ювання з працівницею міської ради

чеського міста Ржічани (Říčany), на нашу думку варто було в додатках навести зразок опитування та відповідно матеріали інтерв'ю.

По-п'яте, у першому розділі «Партисипативна демократія як об'єкт наукового дослідження» авторка виокремлює теорії та поняття пов'язані із демократією участі, вплив політичної культури на партисипативну демократію та стан розвитку демократії участі в Україні. Однак, на нашу думку, в даному розділі доцільно було б детальніше окреслити стан сучасних наукових досліджень та розписати джерельну базу дослідження; додати визначення понять «громадська участь» та «громадянська участь»; запропонувати авторське розуміння «демократії участі» та її ключових термінів.

По-шосте, у підрозділі 3.2 «Розвиток партисипативної демократії на прикладі Республіки Польща» (с.163-167) О.Л. Харитонюк детально описує практику проведення в Польщі панелі громадян, вказуючи переваги даної форми участі, однак не розкриваються недоліки такого процесу.

По-сьоме, у третьому розділі «Перспективи вдосконалення форм громадської участі на прикладі Польщі та Чехії» авторка порівнює досвід проведення реформ місцевого самоврядування в Республіці Польщі та Чеській Республіці. Однак, порівняння, на нашу думку, мала б більш позитивний ефект, якщо було б виразне співставлення спільних та відмінних рис, наголос на сильних та слабких сторонах порівняння.

Крім того, варто відзначити технічні неточності, які стосуються непропорційності розділів дисертації (перший розділ складається із 66 сторінок); доцільності проміжних висновків до розділів, які повторюють текст із розділів; наявність стилістичних та орфографічних помилок.

Зазначені вище пропозиції та міркування стосовно дискусійних положень дисертаційного дослідження не зменшують повноти обґрунтування його основних положень і висновків, загалом не впливають на якісний рівень поданої до захисту дисертації.

Дисертація Харитонюк Ориси Леонідівни «Вплив децентралізації влади на розвиток партисипативної демократії в Україні» є завершеною науковою працею, у якій запропоновано нові обґрунтовані наукові результати і яка має практичну цінність.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від № 44 12.01.2022 р. (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її авторка Харитонюк Орися Леонідівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук,

старший викладач кафедри міжнародних відносин

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

Наталія ГОЛУБ'ЯК

Н. Голуб'як
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
Орест Смішко
Орест СМІШКО
20 24 р.